

Konferencia „Pozorovateľská astronómia na hvezdárňach Slovenska“ a slávnostné stretnutie členov SAS pri príležitosti 50. výročia vzniku Slovenskej astronomickej spoločnosti

Vážené dámy a páni,

zišli sme sa tu, aby sme si počas týchto troch dní pripomenuli pre nás historické udalosti, ktoré sa odohrali pred päťdesiatimi rokmi, aby sme sa pozreli na dielo vytvorené členmi našej spoločnosti, ale aj prezentovali súčasné výsledky práce našich členov.

Vážené dámy a páni, dovoľte mi v mene organizátorov tohto podujatia privítať účastníkov odbornej konferencie, nášho vzácneho hosťa Mgr. Lenku Soumarovú, podpredsedníčku Výkonného výboru našej spriatelenej-partnerskej Českej astronomickej spoločnosti, ako aj našich čestných členov, Doc. RNDr. Máriu Hajdukovú, CSc., Prom. ped. Igora Chromeka a RNDr. Jozefa Tremka, CSc. Z dôvodov pracovného zaneprázdnenia sa dnes nemohol zúčastniť RNDr. Aleš Kučera, CSc., riaditeľ AsÚ SAV, v ktorom má naša Spoločnosť domovské práva od samého začiatku svojej existencie, a Ing. Ján Knopp, DrSc., predseda RSVS,., ktorý nám však poslal pozdravný telegram. Pre nemoc sa v poslednej chvíli ospravedlnila predsedníčka Slovenského zväzu astronómov-amatérov slečna Zuzana Fischerová.

Mnoho našich členov, ktorí sa zaslúžili o vznik, úspešnú činnosť a rozvoj našej spoločnosti však už nie je medzi nami a ja vás prosím, a by sme si ich chvíľkou ticha pripomenuli.

Ďakujem...

Z histórie

SAS väčšiu časť svojej existencie prežila v období do novembra 1989. Ako reprezentant astronómie, považovanej za hlavnú „svetonázorovotvornú vedu“, bola režimom podporovaná, ale musela strpieť aj nápor ideologických vetrov, čo sa prejavovalo v rôznych „organizačných“ pokynoch a zásahoch do stanov a pravidiel fungovania. Pamätníci a spoluzakladatelia spoločnosti, ktorí sú, vďaka Bohu, aj tu, s nami, môžu podať vlastné svedectvá.

SAS vznikla na zakladajúcom zjazde 16. decembra 1959, ako Československá astronómická spoločnosť (ČAS) pri Slovenskej akadémii vied so sídlom v Tatranskej Lomnici, týmto uznesením, citujem:

Uznesenie zakladajúceho slovenského zjazdu Československej astronomickej spoločnosti pri SAV:

Zakladajúci slovenský zjazd Československej astronomickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied, v snahe podnecovať a pestovať astronomickú činnosť medzi vedeckými, odbornými i dobrovoľnými pracovníkmi, aj v záujme o popularizáciu a šírenie vedeckých poznatkov medzi najširšími vrstvami pracujúcich, na základe prejednaných bodov diskusie prijíma toto uznesenie, ktoré ukladá predsedníctvu Slovenského výboru....

... celé znenie je vystavené na stene pred vstupom do tejto miestnosti.

Potom sa uskutočnilo zasadnutie prípravného výboru, ktorého úlohou bolo zvoliť prvý Slovenský výbor ČAS. Zápisnica z ustanovujúcej schôdze Slovenského výboru hovorí: zasadnutie otvorila predsedkyňa Prípravného výboru ČAS pri SAV Dr. Mrkosová, (žiaľ, nepodarilo sa mi nájsť dokument, na ktorom by bol zoznam všetkých členov prípravného výboru) prítomný bol zástupca ÚV KSS s. Hutira. Bolo zvolené Predsedníctvo SV ČAS: predseda –

člen. kor. SAV doc. V. Guth, podpredseda – dr. L. Mrkosová-Pajdušáková, tajomík – prom. fyz. J. Tremko, členovia – prof. Dr. J. Vanovič a K. Bézay. Funkciou jednatel'a bol poverený R. Bajcár. Dr. Elemér Csere bol zvolený za predsedu revíznej komisie.

Svoj súčasný názov, SAS pri SAV, nesie od 1. apríla 1966, ale aj naďalej ostala "integrálnou súčasťou Československej astronomickej spoločnosti pri Československej akadémii vied". V roku 1993 sa SAS pri SAV osamostatnila, tradícia účasti na živote ČAS+SAS však pokračuje prirodzenou účasťou členov partnerských spoločností na ich akciách, ale aj polopravidelnými vzájomnými stretnutiami Výkonného výboru ČAS s Hlavným výborom SAS.

Intenzita činnosti SAS pri SAV postupne narastala s vytváraním organizačných zložiek – odbočiek, ktoré vznikali najmä začiatkom 60-tych rokov minulého storočia. Prvou bola odbočka v Hlohovci, ktorá vznikla v novembri 1961 pri Krajskej hvezdárni, nasledovaná

- v decembri toho istého roku odbočkou v Piešťanoch pri Dome pionierov a mládeže,
- vo februári 1962 odbočkou pri Krajskej hvezdárni v Prešove,
- v máji 1963 odbočkou v Košiciach pri Technickom múzeu,
- v júni 1963 odbočkou v Banskej Bystrici pri Krajskej hvezdárni,
- v marci 1964 odbočkou pri Astronomickom úseku PKO v Bratislave a
- v apríli 1964 odbočkou v Žiline pri Ľudovej hvezdárni mesta Žilina.

V marci roku 1968 sa utvorila odbočka v Hurbanove pri Slovenskom ústredí amatérskej astronómie a v máji 1971, ako posledná, vznikla odbočka v Tatranskej Lomnici pri Astronomickom ústave SAV. Medzičasom zanikli odbočky v Košiciach a v Piešťanoch.

Rovnako, ako v minulosti, aj dnes sa činnosť SAS pri SAV sústreďuje najmä okolo astronomických zariadení profesionálneho či poloprofesionálneho typu. *Tento stav je dôkazom toho, že spoločnosť si dobre plnila svoju, aj z dnešného pohľadu možno najdôležitejšiu úlohu, a to*

(podľa bodu 9. uznesenia, ktoré znie, citujem): *Ukladá sa SV ČAS pri SAV, aby vzalo za prvoradú úlohu starostlivosť o výstavbu i prácu ľudových hvezdární ...*

SAS si tak vytvorila vlastné, odborne dobre fundované a široké zázemie v sieti hvezdární, astronomických klubov a krúžkov, ktoré už dnes fungujú autonómne, ale väčšinou v dobrej väzbe na členskú základňu spoločnosti.

Členstvo bolo riadne, mimoriadne a čestné. Vývoj členskej základne:

Rok	R	M	Č	Spolu	Vznikali odbočky
1960	13	0	0	13	
1965	84	26	0	110	Hl, Pi, Po, Ke, BB, Ba, Ži
1970	99	97	1	166	Hu
1975	109	144	1	254	TL
1980	118	193	3	304	
1984	131	197	3	353	
1997	291		9	300	
1999	257		8	265	
2004	205		10	215	
2007	141		11	152	
2009	144		16	160	aktuálny priemerný vek je 54 rokov

Dôležitou podmienkou pre život spoločnosti sú peniaze. Okrem členských príspevkov získava SAS svoje zdroje z príspevku na činnosť od SAV prostredníctvom RSVS. Príspevok v minulosti často presahoval hranicu $\approx 100\,000$ Sk ročne.

V súčasnosti sú členské príspevky ≈ 1200 € (10 € člena), príspevok RSVS ≈ 2000 €. V roku 2009 je to mimoriadne až 2600 €, s ohľadom na to, že rok 2009 je Medzinárodným rokom astronómie.

Najdôležitejšie aktivity

Odborná činnosť SAS pri SAV sa odohráva v odborných sekciách podľa zamerania. Sekcie organizujú a podieľajú sa na organizovaní vedeckých a odborných konferencií, seminárov, pozorovacích kampaní a expedícií, ako aj sústredení pre mladých astronómov. V päťdesiatročnej histórii sa sekcie utvárali prirodzene podľa rozvíjajúcich sa oblastí vedy a techniky, ale najmä podľa aktivity členov, ktorí im vdýchli život. V súčasnosti máme sekciu astronomickej fotografie, sekciu medziplanetárnej hmoty, sekciu ochrany pred svetelným znečistením, slnečnú sekciu, stelárnu sekciu a sekciu zákrytov a zatmení. V minulosti boli aktívne aj sekcia historická, sekcia výpočtovej techniky, sekcia fotografickej a prístrojovej techniky, ktorá má pokračovanie v súčasnej sekcii astronomickej fotografie, sekcia kozmonautiky a sekcia kozmológie a kozmogónie. Najmä posledná z nich sa zapísala do histórie SAS organizovaním dlhoročnej série spoločných konferencií so Slovenskou filozofickou spoločnosťou pri SAV. Tu nie je treba zamlčať (a nemusíme sa hanbiť), že tieto konferencie boli reakciou oboch vedeckých spoločností na ideologické požiadavky vytvárania správneho svetonázoru. V podstate to ale boli konferencie odborné, na ktorých filozofovia prezentovali svoje odborné pohľady na podstatu hmotného sveta, astronómia zase na vznik vesmíru.

Výsledky odbornej činnosti Spoločnosti sú náplňou tejto odbornej konferencie a preto nie je potrebné aby som sa im teraz podrobnejšie venoval.

Expertízna činnosť SAS je sústredená v dvoch komisiách, a to pedagogickej a terminologickej. Prvá v minulosti organizovala konferencie o vyučovaní astronómie, druhá od svojho vzniku nepretržite pracuje na tvorbe slovenskej astronomickej terminológie. Výsledkom jej práce je publikácia *Astronomická terminológia* (VEDA 1998) a pravidelné príspevky v periodiku *Kultúra slova*.

SAS pri SAV vykonáva aj vlastnú edičnú činnosť, o ktorú sa v minulosti starala edičná komisia. Dlhoročnú tradíciu má Astronomický cirkulár, upozorňujúci na aktuálne udalosti na oblohe, s ročnou periodicitou vychádzajú *Meteorické správy* (v roku 2008 vyšlo ich 29. číslo) s odbornými prácami a informáciami zo života SAS pri SAV. Po celý čas členovia SAS pri SAV pripravujú metodické materiály ako pre vlastných členov, tak aj pre astronomicke kluby a krúžky. Podieľajú sa na tvorbe Astronomickej ročenky (ktorá vychádza od roku 1981) a časopisu *Kozmos*, ktorý v 80-tych rokoch bol aj členským časopisom pre členov SAS. V minulosti sa Spoločnosť podieľala aj na vydávaní vedeckého časopisu "*Contributions of the Astronomical Observatory Skalnaté Pleso*".

Medzi súčasnými najvýznamnejšími aktivitami musím spomenúť výpravy za zatmením slnka do Turecka a Číny, pre ktoré sme pripravili odborný itinerár, podporu vedeckých expedícií za zatmením slnka, ktoré za Slovenskú účasť organizuje dr. Rušin, a organizovanie Astronomickej olympiády, na ktorú sme získali grant APVV. Z troch Medzinárodných

olympiád v astronómii a astrofyzike naši študenti priniesli medaily.

Tento stručný pohľad do päťdesiatročnej histórie našej Spoločnosti ukazuje, že jej založenie bolo dobrým počínom a dáva nám nádej činorodého života aj v budúcnosti.

Život Spoločnosti závisí najmä na činorodej práci jej členov, ktorých sú za celé to 50-ročné obdobie už stovky. Tak, ako nie možné tu vymenovať úplne všetky aktivity a výsledky práce Slovenskej astronomickej spoločnosti, nie je možné jednotlivé výsledky priradiť jednotlivým členom. Všetci si zaslúžia naše poďakovanie, a aspoň niektorým z nich sa HV SAS, na návrhy odbočiek, rozhodol udeliť Čestné uznanie s plaketou.

Sú to členovia: pán Doc. RNDr. Ján Krajčo, CSc.
pán Eduard Škvarek
pán Doc. Ing. Július Štelina, CSc.
pán RNDr. Vojtech Rušin, DrSc.

Oorganizácie: Slovenský zväz astronómov amatérov
Astronomický klub Bratislava
Centrum voľného času Domino Košice

Aspoň slovné poďakovanie za podporu patrí aj:
Rade slovenských vedeckých spoločností a
Astronomickému ústavu SAV

Vážené dámy a páni, ďakujem Vám za to, že ste ma (možno) počúvali a pozývam Vás zúčastniť sa na ďalšom programe.